

Schulnachrichten.

Wiadomości szkolne.

I.

A. Lehrverfassung.

A. Plan nauk.

Secunda.

Klasa II.

Vom 20. April bis zum 3. October 1846.

Od 20go Kwietnia aż do 3go Października.

Ordinarius: Gymnasiallehrer Dr. Szostakowski.

Ordynaryusz: Naucz. gimnaz. Dr. Szostakowski.

1. Griechisch, 8 Stunden, davon I St. Grammatik: Lehre von den Casus, nach Buttman; I St. Durch-
nahme der Extemporalien und (wöchentlichen) Exercitien; 2 St. Xenoph. Anab. I cap. 9. 10. II. III. 2
St. Hom. Odys. I. II. I — 260; der Direc-
tor.
2. Latein, 9 Stunden, davon I St. Grammatik: Wie-
derholung einzelner Abschnitte aus der Syntax, nach
Zumpt, Lehre vom Periodenbau; 2 St. wöchentliche
Exercitien und Extemporalien nach eigener Auswahl des
Lehrers aus Livius und Cicero, Memorirulungen mit
Benutzung der Reden aus Livius lib. XXI; 2 St.
Livius XXI; Dr. Szostakowski; 3 St. Virgil Ae-
log. I. 5. 9. Aen. I; der Director.
3. Französisch, 2 Stunden, davon I St. Gramma-
tik: die unregelmäßige Verba, die Syntax des Arti-
fels, der Haupt- und Eigenschaftswörter nach Herr-
mann, I St. Lectüre nach Herrmann und Censur der
Exercitien; Dr. Szostakowski.

1. Język grecki, 6 godzin, z tych I godz.
grammatyki: nauka o przypadkach, podług Butt-
manna; w I g. rozbierano Extemporalia i exerci-
t., które co tydzień oddawano; 2 godz. Xenoph.
Anab. ks. I rozdz. 9. 10. ks. II i III. 2 godz. Hom.
Odys. ks. I i II od w. I — 260; Dyrektor.
2. Język łaciński, 9 godz., z tych I godz.
grammatyki: powtórzenie pojedynczych roz-
działów ze składni, podług Zumpta, nauka o
peryodach; 2 godz. Extemporalia i exercit; które
oddawano co tydzień, a dobierał je sam nau-
czyciel z Lwiusza i Cicerona, uczono się na
pamięć mów z Lwiusza ks. XXI; 3 g. Lwiusz,
ks. XXI; Dr. Szostakowski; 3 godz. Virg.
Sielanka I. 5. 9. Aen. I; Dyrektor.
3. Język francuzki, 2 godz., z tych I godz.
grammatyki: słowa nieregularne, składnia
przedimka, rzeczowników i przymiotników pod-
ług Herrmanna; I godz. czytania podług Herr-
manna i rozbieranie exercit; Dr. Szostakowski.

4. **P o l n i s c h**, 2 Stunden zusammen mit **Tertia** *), in deren einer die dreiwöchentlichen freien Arbeiten beurtheilt, in der anderen Übungen im Deklamiren und im freien Portrage eigener Arbeiten ange stellt, und einzelne prosaische Stücke aus den bedeutenderen Produkten neuerer Zeit gelesen und erläutert wurden; Dr. Morowski.
5. **F r a n z ö s i s c h**, 3 Stunden, davon 1 St. Beurtheilung der dreiwöchentlichen freien Arbeiten und Revision der schriftlichen Erinnerungen an das privatim Gelesene; 1 St. Anleitung zum Disponiren und zur Bearbeitung eines gegebenen Themas; 1 St. Erklärung ausgewählter Gedichte von Schiller. Einige derselben wurden memorirt; Dr. Szostakowski.
6. **R e l i g i o n s l e h r e**, 2 Stunden, die vorchristlichen Offenbarungen, nach eigenen Heften; Religionslehrer Lewandowski.
7. **G e s c h i c h t e u n d G e o g r a p h i e**, 2 Stunden, Geschichte Griechenlands bis zur Schlacht bei Chaeronea, mit specieller Berücksichtigung der Geographie von Griechenland, nach Beck's Lehrbuch 2. Curs.; Dr. Milewski.
8. **P h y s i k**, 1 Stunde, zusammen mit **Tertia** *), Anleitung in die Physik, von den allgemeinsten Körperphänomenen, von der Ruhe und Bewegung, nach Brettner's Leitfaden der Physik; Dr. Milewski.
9. **M a t h e m a t i k**, 4 Stunden, davon 2 St. Arithmetik, von den Potenzen, Wurzeln, Logarithmen, dem Decimalsystem, Numeriren und den vier Grundoperationen, nach Libelt's Lehrbuch der Mathematik I. S. 45—78, 2 St. Geometrie, von der Proportionalität in Kreisen, von der harmonischen Proportionalität, von der Ausmessung von Umfängen, von der Gleichheit der geradlinigen Figuren, nach Libelt I. S. 232—257; Dr. Milewski.
4. **J e z y k p o l s k i**, 2 godz. razem z klasą III^{cia} *) z tych w jednej godzinie rozbierno piśmienne wypracowania, które co 3 tygodnie były oddawane, w drugiej zaś ćwiczone się w deklamowaniu, w wolnym wykładzie własnej pracy, i czytano i rozbierno niektóre plody celniejszych nowszych pisarzy prozaicznych; Dr. Morowski.
5. **J e z y k n i e m i e c k i**, 3 godz., z tych w jednej oceniano piśmienne wypracowania, które co trzy tygodnie oddawane były, i rewidowano zeszyty zawierające przypomnienie tego, co się w domu czytało; w drugiej wykładano naukę orozkładzie i obrabianiu podanych tematów; w trzeciej objaśniano najznacześniejsze z mniejszych poezyi Szyllera. Niektórych z nich uczono się na pamięć; Dr. Szostakowski.
6. **N a u k a r e l i g i i**, 2 godz., nauka o objawieniu przedchrześcijańskim, podług własnego kompendium; nauczyciel religii Lewandowski.
7. **H i s t o r y a i G e o g r a f i a**, 2 godz., Historya Grecka aż do bitwy pod Chaeroneą ze szczegółowym wykładem geografii greckiej, podług Becka „Lehrbuch 2. Curs.“; Dr. Milewski.
8. **F i z y k a**, 1 godz., razem z klasą III^{cia} wstęp do fizyki, o najogólniejszych zjawiskach ciała, o spokojuści i ruchu, podług Brettnera „Leitfaden der Physik“; Dr. Milewski.
9. **M a t e m a t y k a**, 4 godz., z tych 2 arytmetyki, o potęgach, pierwiastkach, logarytmach, o systemie dziesiętnym, o liczeniu i czterech prostych działaniach, podług Libelta, wykładu matematyki I, str. 45—78; 2 godz. geometrii, o proporcjonalności w kołach, o harmonicznej proporcjonalności, o wymiarach obwodów, o równości prostokreślnych figur, podług Libelta I, str. 232—257; Dr. Milewski.

Tertia. **)

Ordynariusz: Gymnasiallehrer Dr. Jerzykowski.

a) Vom April 1845 bis zum April 1846.

1. **G r i e c h i s c h**, 6 Stunden, im ersten Semester die

*) Aus Mangel an den nöthigen Lehrkräften mußten in einzelnen Gegenständen zwei Klassen, im Polnischen aus mehreren Gründen sogar eine mittlere und höhere Klasse combinirt werden.

**) Die Unterrichtssprache in den vier unteren Klassen der polnischen Gymnasien ist die polnische. Da indessen unsere Anstalt auch von solchen deutschen Schülern besucht wird, die dem polnischen

Klassa III **)

Ordynaryusz: Naucz. gimnaz. Dr. Jerzykowski.

a) Od Kwietnia 1845 aż do Kwietnia 1846.

1. **J e z y k g r e c k i**, 6 godz., w pierwszym pół-

*) Dla braku nauczycieli trzeba było w niektórych przedmiotach po dwie klasy, a w polskim języku z wielu przyczyn nawet średnią z wyższą połączyć.

**) W czterech niższych klasach wykładano w gimnazjach polskich wszystkie przedmioty naukowe po polsku. Ponieważ zaś w naszym instytucie znajdują się tacy uczniowie, którzy

- vollständige Lehre vom Verbum nach Cegielski, eingeübt an den Beispielen in Jerzykowski's Übungsbuche; Extemporalien und wöchentliche Exercitien: im zweiten Semester in 2 St. Wiederholung und Vervollständigung der Lehre vom Nomen, in 4 St. Xenoph. Anab. I. 1—8. Extemporalien und Exercitien wie im ersten Semester; der Director.
2. Latein, 8 Stunden, davon 1 St. Grammatik: Wiederholung der Syntax der Casus, die Synta des Verbum nach Porziński; 1 St. Uebersetzung aus Trajański's Übungsbuche, 2 Th.; 1 St. Durchnahme der wöchentlichen Exercitien und dreiwöchentlichen Extemporalien; 3 St. Caesar de b. G. VI. VII. 1—20; 2 St. Ovid. Met. VII. 1—450, wovon die ersten 205 Verse memorirt wurden. Zu regelmäßigen Memorirübungen wurde Caesar's Beschreibung von Gallien und Germanien verwendet; Dr. Jerzykowski.
3. Französisch, 2 Stunden, die regelmäßige Formenlehre nebst Uebersetzung der Übungsbeispiele nach Herrmann, wöchentliche Exercitien, dreiwöchentliche Extemporalien; Dr. Jerzykowski.
4. Polnisch, 2 Stunden, Erklärung von Mustersätzen, Übungen im mündlichen Vortrage und im Deklamiren, Verbesserung der freien Arbeiten. Dr. Morowski.
5. Deutsch, 4 Stunden, Lehre vom Satz- und Periodenbau, nach Schweminski, 2. Curs. I. Abth., Übungen im Lesen, Deklamiren und Nacherzählen, Verbesserung der zweiwöchentlichen häuslichen Arbeiten und der in der Schule gefertigten Exercitien; der Director.
6. Religionslehre, 2 Stunden, a) für die kathol. Schüler Lehre von den h. Sakramenten und die Pflichtenlehre, nach Ontrup; N. L. Lewandowski, hier, wie in den andern Klassen. b) für die evangel. mit Quarta zusammen: Geschichte des neuen Testaments; Erklärung des apostolischen Bekenntnisses, des Gebets des Herrn und der beiden h. Sakramente, Taufe und Abendmahl. Gleichzeitig sind eine Anzahl in den einzel-
- roczu cała nauka o słowie podług Cegielskiego z zastosowaniem do niej Jerzykowskiego Przykładów do tłumaczenia; extemporalia i exercitia co tydzień oddawane; w drugim półroczu powtórzenie i uzupełnienie nauki o imieniu, w 4 g. Xenoph. Anab. I. 1—8 extemporalia i exercitia jak w pierwszym półroczu; Dyrektor.
2. Język łaciński, 8 godz., z których 1 god. grammatyki: Powtórzeni składni przypadków, składnia słowa, podług Poplińskiego; w 1 godz. tłumaczono Trajańskiego, zadania do tłumaczenia, cz. II.; w 1 g. rozbierano exercitia co tydzień oddawane i extemporalia co trzy tygodnie w klasie pisane, w 3 godz. Caesar de b. G. VI. VII. 1—20; w 2 godz. Ovid. Met. VII. 1—450, pierwszych 250 wierszy uczono się na pamięć. Na pamięć uczono się z Caesara opisów Gallii i Germanii; Dr. Jerzykowski.
3. Język francuzki, 2 godz., nauka o częściach mowy regularnie się odmieniających połączona z tłumaczeniem przykładów podług Herrmanna, co tydzień oddawano ćwiczenia domowe a co trzy tygodnie pisano extemporalia w klasie; Dr. Jerzykowski.
4. Język polski, 2 godz., wyjaśniano wyjątki z celniejszych pisarzy, ćwiczone się w wolnym wykładzie i w deklamacyi, i rozbierano wolne wypracowania; Dr. Morowski.
5. Język niemiecki, 4 godz., nauka ozdaniu i peryodach, podług Schwemiuskiego, 2. Curs. I. Abth., ćwiczenia w czytaniu, deklamowaniu i opowiadaniu, poprawianie ćwiczeń domowych co dwa tygodnie oddawanych również jak exercit. w klasie robionych; Dyrektor.
6. Nauka religii, 2 godz., a) dla uczni katolickich: nauka o świętych sakramentach i o powinnościach, podług Ontrupa; N. r. Lewandowski, tu, jak w innych klassach. b) dla uczni ewangelickich, połączonych z uczniami klasy IV^{tej} wykładano historią nowego testamentu; wyjaśniono wyznanie wiary apostolskiej, modlitwę Pańską i dwa sakramenta święte,

Vorträge zu folgen nicht im Stande sind, so sahen wir uns in die freilich sehr störende und hemmende Nothwendigkeit versetzt, uns beim Unterrichte der polnischen und deutschen Sprache zu helfen. In dem letzten Semester wurde in Tertia und Sextunda nur deutsch unterrichtet.

w języku polskim nie są tak biegli, aby nauczyciela zrozumieć mogli, trzeba było obok polskiego i niemieckiego także języka przy wykładzie używać, co z wielu trudnościami i niedogodnościami było połączone. W ostatnim półroczu wykładano wszystkie przedmioty naukowe w klasie III. i II. tylko po niemiecku.

nen Geschichten enthaltener Sprüche, eine kleine Auswahl von Liedern aus der Sammlung von D. Schulz „Geistliche Lieder für Schule und Haus“ so wie die betreffenden Hauptstücke des symbolischen Katechismus dem Gedächtniß anvertraut worden; Rector Schubert, hier, wie in den andern Klassen.

7. Geschichte und Geographie, 3 Stunden, davon 2 St. Wiederholung des Wichtigsten aus der alten Geschichte, dann die Geschichte des Mittelalters, besonders Deutschlands, nach Welter; 1 St. Oro- und Hydrographie aller Erdtheile, dann die politische Geographie von Deutschland, nach Jerzykowski; Dr. Jerzykowski.
8. Naturgeschichte, 1 Stunde, Pflanzenkunde, die Elemente der Mineralogie, mit Benutzung der naturgeschichtlichen Werke von Burmeister und Graefez; Dr. Milewski.
9. Mathematik, 3 Stunden, davon 1 St. Arithmetik: Einleitung, die vier Grundoperationen mit den absoluten ganzen und entgegengesetzten Zahlen, Brüchen und algebraischen Summen, Proportionslehre, die praktischen Rechnungen, die Elemente der Potenzrechnung, das Quadrat- und Kubikwurzel-Ausziehen, nach Libelt, S. 1—49; 101—119; 2 St. Geometrie: Einleitung, über Linien und Winkel, Drei-, Vier- und Vielecke, den Kreis, die Proportionalität der Linien, die Ähnlichkeit der Drei- und Vielecke, nach Libelt S. 167—232; Dr. Milewski.

b) Vom April bis zum October 1846.

1. Griechisch, 6 Stunden, davon 2 St. Grammatik: Beendigung der Formenlehre nach Cegielski; 1 St. Durchnahme der wöchentlichen Exercitien und dreiwöchentlichen Extemporalien; 3 St. Xenoph. Anab. IV., 1—4; Dr. Jerzykowski.
2. Latein, 8 Stunden, davon 2 St. Grammatik: Syntax des Verbum nach Popliński, eingeübt an den Beispielen aus dem Übungsbuche von Spiess, 1 St. Durchnahme der wöchentlichen Exercitien und dreiwöchentlichen Extemporalien; 3 St. Caesar de b. G. II; Dr. Jerzykowski; 2 St. Ovid Metam. VIII. 612—727. IX. 1—98., nachdem das Nöthige über Prosodie und Metrik vorausgeschickt worden war; Dr. Morowski. Zu Memorirübungen wurde hier, wie in Quarta und Quinta, der zu den wöchentlichen Exer-

Chrzeszt i wieczerzą pańską. Zarazem uczono się na pamięć miejsce z pisma świętego, zawartych w pojedynczych powieściach małego wyboru pieśni ze zbioru O. Schultza, „Geistliche Lieder für Schule und Haus“, i glówniejszych rozdziałów z symbolicznego katechizmu; Rector Schubert, tu równie jak w innych klassach.

7. Historia i Geografia, 3 godz., z tych w dwóch powtórzone najważniejsze rzeczy z historyi starożytnej, a potem wzięto historyą średnią, szczególniej niemiecką, podług Weltera; w 1 g. Orografią i Hydrografią wszystkich części ziemi, a potem Geografią polityczną Niemiec podług Jerzykowskiego; Dr. Jerzykowski.
8. Historia naturalna, 1 godz., nauka o roślinach, pierwsze początki mineralogii podług historyi naturalnej Burmeistra i Graefego; Dr. Milewski.
9. Matematyka, 3 godz., z tych 1 godz. arytmetyki: wstęp, cztery działania proste z całemi bezwzględniemi i względniemi liczbami ułamkami i algebraicznymi summami, nauka o proporcjach, rachunki praktyczne, zasady potęgowania, wyciąganie pierwiastków kwadratowych i sześciennych, podług Libelta str. 1—49; 101—119; 2 godz. geometryi; wstęp, o liniach kątach, o trójkątach, czworobokach i wielobokach, o kole, o proporcjonalności linii, o podobieństwie trójkątów i wieloboków, podług Libelta str. 167—232; Dr. Milewski.

b) od Kwietnia aż do Października 1846.

1. Język grecki, 6 godz., z tych 2 godz. grammatyki: uzupełnienie części etymologicznej podług Cegielskiego; w 1 godz. rozbierano exercitia co tydzień oddawane, i extemporalia co trzy tygodnie pisane w klassie; 3 godz. Xenoph. Anab. IV. 1—4; Dr. Jerzykowski.
2. Język łaciński, 8 godz., z tych 2 godz. grammatyki: składnia słowa podług Poplińskiego, z zastosowaniem przykładów do tłumaczenia z niem. na łac. Spiessa; w 1 g. rozbierano exercitia domowe co tydzień oddawane i extemporalia co trzy tygodnie w klassie pisane; 3 g. Caesar de b. G. II; Dr. Jerzykowski; 2 g. Ovid. Metam. VIII. 612—727. IX. 1—98. Zarazem wykładano najglówniejsze rzeczy o prozodyi i metryce; Dr. Morowski. Na pamięć uczono się tak w tej

ticien verwandte, aus Klassikern entlehnte Stoff benutzt.

3. Französisch, 2 Stunden, die regelmäßige Formenlehre, eingeübt an den Beispielen nach Hertmann, Censur der Exercitien; Dr. Szostakowski.
4. Polnisch, 2 Stunden, zusammen mit Secunda.
5. Deutsch, 3 Stunden, Lehre vom Satz und Periodenbau, nach Schweminski, Übungen im Lesen, Vortragsarten und Deklamieren, wozu Schiller'sche Balladen benutzt wurden, im Übersetzen aus dem Polnischen Popliński's Auswahl, Censur der zweiwöchentlichen häuslichen Arbeiten, Revision der schriftlichen Erinnerungen an das privatim Gelesene; Dr. Szostakowski.
6. Religionslehre, 2 Stunden, a) für die katholischen Schüler: die Pflichtenlehre nach Ontrup; b) für die evangel. zusammen mit Quarta: Lesung ausgewählter Stücke des neuen Testaments, Erklärung des zweiten Artikels des apostolischen Bekenntnisses, Einprägung wichtiger Bibelstellen.
7. Geschichte und Geographie, 3 Stunden, zusammen mit Quarta, davon 2 St. Geschichte des Mittelalters bis auf Rudolph von Habsburg; 1 St. Geographie von Europa im Allgemeinen, speciell von Deutschland und besonders dem preussischen Staate; Dr. Milewski.
8. Physik, 1 Stunde, zusammen mit Secunda.
9. Mathematik, 3 Stunden, davon 1 St. Arithmetik: die vier Grundoperationen mit entgegengesetzten Zahlen, Brüchen und algebraischen Summen, die Theorie der Proportionen, nach Libelt S. 22—45 und 101—107; 2 St. Geometrie: vom Kreise, von der Proportionalität der Linien, von ähnlichen Dreiecken und Vielecken, nach Libelt S. 210—232; Dr. Milewski.

Quarta.

Ordinarius: G. L. Dr. Milewski.

a) Vom April 1845 bis zum April 1846.

1. Griechisch, 5 Stunden, Formenlehre bis zu den Verbis auf μ nach Cegielski, Übersetzung der entsprechenden Beispiele aus Jerzykowski's Übungsbuch,

klasse jakı w IV. i w V. rzeczy podobieranych z Klassyków, które w przód nauczyciele na exercitia uczniom podawali.

3. Język francuzki, 2 godz., nauka o częściach mowy regularnie się odmięających z zastosowaniem przykładów do tłumaczenia podług Herrmann, rozbiór ćwiczeń piśmiennych; Dr. Szostakowski.
4. Język polski, 2 godz., razem z klasą IIgą.
5. Język niemiecki, 3 godz., nauka o zdaniu i o budowie peryodów, podług Schwemiuskiego, ćwiczenia w czytaniu, opowiadaniu i deklamowaniu, do czego używano ballad Szyllera, tłumaczono z polskiego na niemieckie Poplińskiego „Wypisy,” rozbięrowano wypracowania domowe co 2 tygodnie oddawane, przegladano wyciągi które sobie uczniowie z księzek w domu prywatnie przeczytanych porobili; Dr. Szostakowski.
6. Nauka religii, 2 godz., a) dla uczni katolickich: nauka o powinnościach podług Ontrupa; b) z uczniami ewangelickimi z klasą IVtą połączonymi czytano dobierane wyjątki z nowego testamentu, rozbięrowano drugi artykuł wyznania wiary apostolskiej, uczono się na pamięć znaczniejszych miejsc z pisma świętego.
7. Historia i Geografia, 3 godz., razem z klasą IV., z tych 2 godz. historia średnia aż do Rudolfa Habsburskiego; 1 godz. geografia Europy w ogólności, w szczególności Niemiec i państwa Pruskiego; Dr. Milewski.
8. Fizyka, 1 godz., razem z klasą IIgą.
9. Matematyka, 3 godz., z tych jedna arytmetyki: cztery działania proste z liczbami całymi względnie z ułamkami i algebraicznymi sumami, teoria proporcji, podług Libelta str. 22—45 i 101—107; 2 god. geometrii: o kole, o proporcjonalności linii, o podobieństwie trójkątów i wieloboków podług Libelta str. 210—232; Dr. Milewski.

Klasa IV.

Ordynaryusz: N. G. Dr. Milewski.

a) od Kwietnia 1845. aż do Kwietnia 1846.

1. Język grecki, 5 godz., etymologia aż do słów naz podług Cegielskiego, połączona z tłumaczeniem odpowiednich przykładów z Jerzy-

- wöchentliche Exercitien, dreiwöchentliche Extemporalien; Dr. Jerzykowski.
2. Latein, 8 Stunden, davon 3 St. Grammatik: Wiederholung der Formenlehre, die Syntax der Casus, 2 St. cursorische Uebersetzung aus Popliński's Übungsbuche 2. Th., wöchentliche Exercitien, dreiwöchentliche Extemporalien; 3 St. Cornel. Nep. Cimon, Hannibal, Miltiades, Aristides; Dr. Morowski.
  3. Deutsch, 3 Stunden, Wiederholung der Formenlehre, Lehre vom einfachen und zusammengesetzten Satze, Uebungen im Lesen, Nacherzählen und Deklamiren, nach Schweminski; Uebersetzen aus dem Polnischen nach Popliński's Wypisy I. Th.; wöchentlich eine orthographische Uebung; Exercitien und Aufsätze nach vorgelesenen Mustern wechselten jede Woche; Polster.
  4. Polnisch, 2 Stunden, Erklärung von Musterstücken, Lese- und Deklamirübungen, Censur der zweiwöchentlichen freien Arbeiten. Dr. Morowski.
  5. Religionslehre, 2 Stunden, a) für die katholischen Schüler: Glaubenslehre nach Ontrup. b) für die evangel. zusammen mit Tertia.
  6. Geschichte und Geographie, 4 Stunden, davon 2 St. alte, besonders griechische und römische Geschichte mit genauer Berücksichtigung der geographischen Verhältnisse; 2 St. Einleitung in die Geographie, speciell die politische Geographie von Europa; Dr. Milewski.
  7. Naturgeschichte, 1 Stunde, Zoologie, nach Burmeister und Graefe; Dr. Milewski.
  8. Mathematik, 3 Stunden, davon 1 St. Einleitung in die mathematischen Wissenschaften, die vier Grundoperationen mit absoluten ganzen und mit entgegengesetzten Zahlen, nach Libelt S. 1—31; 2 St. Einleitung in die Geometrie, von Linien und Winkeln, Dreis-, Vier- und Vielecken, nach Libelt S. 167—210; Dr. Milewski.
    - b) Vom April bis zum October 1846.
1. Griechisch, 6 Stunden, wie unter a.
  2. Latein, 6 Stunden, davon 3 Stunden Gramma-
- kowskiego „Zadania do tłumaczenia ic.“ co tydzień oddawano exercitia, a co trzy tygodnie pisano extemporalja w klassie; Dr. Jerzykowski.
  2. Język łaciński, 8 godz., z tych 3 godz. grammatyki; powtórzenie etymologii, składnia przypadków, 2 godz. kurzoryczne tłumaczenie z Poplińskiego „Przykłady do tłumaczenia etc.“ cz. II, co tydzień pisano exercitia, co trzy tygodnie extemporalia; 3 godz. Cornel. Nep. Cimon, Hannibal, Miltiades, Aristides; Dr. Morowski.
  3. Język niemiecki, 5 godz., powtórzenie etymologii, nauka o zdaniach pojedynczych i składanych, ćwiczenia w czytaniu, opowiadaniu i deklamowaniu, podług Schwemiuskiego; tłumaczenie z polskiego na niemieckie z Wypisów Poplińskiego cz. I; co tydzień pisano ćwiczenia ortograficzne; jako ćwiczenia domowe oddawano co tydzień naprzemian exercitia i wolne ćwiczenia opracowane podług przeczytanych wzorów; Polster.
  4. Język polski, 2 godz., objaśniano znaczniejsze wyniki z autorów podług Poplińskiego „Wypisy etc.“ cz. I, ćwiczenia w czytaniu, opowiadaniu i deklamowaniu, rozbiegano wolne wypracowania co 2 tygod. oddawane; Dr. Morowski.
  5. Nauka religii, 2 godz., a) dla uczni katolickich: nauka wiary podług Ontrupa. b) dla uczni ewangelickich zob. klasa IIIcia.
  6. Historia i Geografia, 4 godz., z tych 2 god. historyi starożytnej, szczególniej greckiej i rzymskiej, przy których wykładzie dokładnie zważano na stosunki geograficzne; 2 g. wstęp do Geografii, w szczególności geografia polityczna Europy; Dr. Milewski.
  7. Historia naturalna, 1 godz., Zoologia podług Burmeistra i Grafego; Dr. Milewski.
  8. Matematyka, 3 godz., z tych 1 god. wstęp do matematycznych umiejętności, cztery działania proste z całemi bezwzględniemi i względniemi liczbami, podług Libelta str. 1—31; 2 g. wstęp do geometrii, o liniach i kątach, o trójkątach, czworobokach i wielobokach podług Libelta str. 167—210; Dr. Milewski.
    - b) od Kwietnia aż do Października 1846.
1. Język grecki, 6 godz., zob. a.
  2. Język łaciński, 8 godz., z tych 3 g. gramma-

tif: Syntar der Casus nach Popliński, mit Uebersetzungen aus dem Deutschen nach Spiess's Übungsbuche verbunden; 1 St. Durchnahme der wöchentlichen Exercitien und dreiwöchentlichen Extemporalien; Dr. Szostakowski; 4 St. Cornel. Nep. Themistocles, Pausanias, Lysander, Thrasybulus; Dr. Morowski.

3. Deutsch, 5 Stunden, wie unter a.
4. Polnisch, 2 Stunden, wie unter a.
2. Religionslehre, 2 Stunden, a) für die cathol. Schüler: Glaubenslehre bis zu den letzten Dingen des Menschen.
b) für die evangel. zusammen mit Tertia.
6. Geschichte und Geographie, 3 Stunden, zusammen mit Tertia.
7. Naturgeschichte, 1 Stunde, Säugethiere, Vögel und Amphibien nach Burmeister; Dr. Milewski.
8. Mathematik, 3 Stunden, davon 1 St. Arithmetik: Einleitung in die mathematischen Wissenschaften, die vier Grundoperationen mit absoluten ganzen Zahlen, nach Libelt S. 1—24; 2 St. Geometrie: Einleitung in die Geometrie, von den Linien und Winkeln und von den Dreiecken, nach Libelt S. 167—196; Dr. Milewski.

Quinta.

a) Vom April 1845 bis zum April 1846.

Ordinarius: Gymnasiallehrer Polster.

1. Latein, 8 Stunden, Wiederholung und Beendigung der Formenlehre, die wichtigsten Regeln der Syntar, mündliche Uebersetzungsübungen, nach Popliński's Grammatik und Übungsbuche, wöchentliche Exercitien, zweiwöchentliche Extemporalien; Polster.
2. Deutsch, 4 Stunden, Wiederholung der Formenlehre und das Wichtigste aus der Syntar nach Trojański, Übungen im Uebersetzen aus dem Polnischen, nach Popliński's Elementarbuch, im Lesen, Deklamiren und Nachherzählen, nach Popliński's Auswahl, wöchentlich ein Exercitium und eine orthographische Übung; Polster.
3. Polnisch, 4 Stunden, die Formenlehre, Satzlehre, Übungen im Lesen, Deklamiren und Nachherzählen;

tyki: składnia przypadków podług Poplińskiego, połączona z tłumaczeniem odpowiednich przykładów ze Spiessa „Übungsbuch“, w 1 g. rozbiegano exercitia co tydzień oddawane i extemporalia co 3 tygodnie w klassie pisane; Dr. Szostakowski; 4 g. Corn. Nep. Themistocles, Pausanias, Lysander, Thrasybulus; Dr. Morowski.

3. Język niemieki. 5 godz., zob. a.
4. Język polski, 2 godz., zob. a.
5. Nauka religii. 2 godz., a) dla uczni katolickich: nauka wiary aż do rzeczy ostatecznych człowieka, podług Ontrupia.
b) dla uczni ewangelickich zob. klasa III^{ca}.
6. Historia i Geografia, 3 godz. razem z klasą III^{ca}.
7. Historia naturalna. 1 g., zwierz. ssące, ptaki i amfibe podł. Burmeistra; Dr. Milewski.
8. Matematyka. 3 godz., z tych 1 g. arytmetyki: wstęp do matematycznych umiejętności, cztery działania prostozliczbami całemi bezwzględnie, podług Libelta str. 1—24; 2 godz. geometryi: wstęp do geometryi, o liniach i kątach i o trójkątach, podług Libelta str. 167—196; Dr. Milewski.

Klasa V.

a) od Kwietnia 1845 do Kwietnia 1846.

Ordynaryusz: N. G. Polster.

1. Język łaciński. 8 godz., powtórzenie i uzupełnienie etymologii, najważniejsze reguły syntaktyczne, usne tłumaczenie, podług Poplińskiego grammatyki i przykładów do tłumaczenia; co tydzień oddawano exercitia, a co dwa tygodnie extemporalia; Polster.
2. Język niemieki. 4 godz., powtórzone etymologia; podawano najważniejsze reguły ze składni podług Trojańskiego, ćwiczenia w tłumaczeniu z polskiego, podług Poplińskiego „Elementarbuch“, ćwiczenia w czytaniu, deklamowaniu i opowiadaniu podług Poplińskiego „Auswahl“, co tydzień oddawano exercitia i ćwiczenia ortograficzne; Polster.
3. Język polski. 4 godz., etymologia, nauka o zdaniu, ćwiczenia w czytaniu deklamowaniu i

- ten nach Popliński's Auswahl; wöchentliche Exercitien; Dr. Jerzykowski.
4. **Religionslehre**, 2 Stunden, a) für die katholischen Schüler: biblische Geschichte des neuen Testaments nach Tyc; b) für die evangelischen, zusammen mit Sexta: biblische Geschichte in ihrem Zusammenhange von der Schöpfung bis zur Zeit der Könige; Erklärung der zehn Gebote des mosaischen Dekaloges unter Peter comparativer Berücksichtigung der wesentlichen Lehren des Christenthums; Einprägung wichtiger Bibelstellen.
5. **Geschichte und Geographie**, 4 Stunden, davon 2 St. Geschichte der alten Völker, welche mit dem jüdischen Volke in Berührung gekommen sind, als der Aegypter, Phönizier, Ayrer, Babylonier, Meder und Perser und die Hauptmomente aus der griechischen Geschichte bis auf Perikles; 2 St. Geographie: Allgemeine Uebersicht von Europa, specielle von den vier Erdtheilen, nach Jerzykowski; Lewandowski.
6. **Naturgeschichte**, 2 Stunden, die gesammte Pflanzenkunde nach eigenem Vortrage; Dr. Milewski.
7. **Rechnen**, 4 Stunden, das Numeriren, die vier Grundoperationen mit unbenannten und benannten ganzen Zahlen und Brüchen, die Decimalbrüche, die geometrischen Verhältnisse und Proportionen, die Regel de Tri, nach Brettners Leitfaden S. I—98. der polnischen Uebersetzung; Dr. Milewski.
- b) Vom April bis zum October 1846.
Ordinarius: Gymnasiall. Dr. Morowski.
1. **Latēin**, 8 Stunden, wovon 7 St. zur Grammatik und zu mündlichen und schriftlichen Uebersetzungsübungen verwendet wurden, wie unter a.; Dr. Morowski; 1 St. Wiederholung des Durchgenommenen und Uebersetzungsübungen aus dem Lateinischen nach Popliński's Uebungsbuche, 2. Th.; der Director.
2. **Deutsch**, 3 Stunden, wie unter a.
3. **Polnisch**, 3 Stunden, Wiederholung der Formenlehre und des Wichtigsten aus der Satzlehre, Uebungen im Lesen, Deklamiren und Nachzählen, wöchentliche Exercitien; Dr. Morowski.
4. **Religionslehre**, 2 Stunden, a) für die katbol. Schüler: biblische Geschichte des neuen Testaments mit Ausschluß der Apostelgeschichte, nach Tyc. b) für die evangel., zusammen mit Sexta: biblische
- opowiadaniu podług Poplińskiego „Wybór“; co tydzień oddawano exercitia, Dr. Jerzykowski.
4. **Nauka religii**, 2 godz., a) dla uczniów katolickich historia nowego testamentu podług Tyc; b) dla uczniów ewangelickich, połączonych z uczniami klasy IV. historia święta w związku od stworzenia świata aż do królów, wyjaśnianie dziesięciu przykazań mójżeszowych, z którymi porównywano i uwzględniano główne zasady nauki chrześcijańskiej; zarazem uczono się na pamięć ważniejszych miejsc z pisma świętego.
5. **Historia i Geografia**, 4 godz., z tych 2 godz. historyi starożytnych narodów, mających styczność z narodem żydowskim, jako to: Egipcyan Fenicyan, Assyryjczyków, Babilończyków, Medyczyków, Persów, wraz z głównymi zarysami z historyi Greckiej aż do Peryklesa; 2 god. geografii: ogólny rys Europy, a szczególny pozostałych czterech części świata podług Jerzykowskiego; Lewandowski.
6. **Historia naturalna**, 2 godz., ogólna nauka o roślinach podług własnego rysu; Dr. Milewski.
7. **Rachunki**, 4 godz., liczenie, cztery działania proste z bezimiennymi i imiennymi całemi liczbami i ulamkami, ulamki dziesiętne, geometryczne stosunki i proporcye, reguła trzech podług Brettnera na język polski przelożonej książeczki; str. I—98. Dr. Milewski.
- b) od Kwietnia aż do Października 1846.
Ordynaryusz: N. G. Dr. Morowski.
1. **Język łaciński**, 8 godz., z których 7 g. użyto na grammatykę i na piśmienne i ustne ćwiczenie się w tłumaczeniu zob. a); Dr. Morowski; w 1 g. powtarzano reguły grammatyczne i ćwiczone się w tłumaczeniu z łacińskiego podług Poplińskiego „Przykłady do tłum. cz. II“; Dyrektor.
2. **Język niemiecki**, 5 godz. zobacz. a).
3. **Język polski**, 3 godz., powtórzono etymologią i podano ważniejsze zasady z nauki o zdaniu, ćwiczone się w czytaniu, deklamowaniu i opowiadaniu podług podanych wzorów, co tydzień oddawano ćwiczenia domowe; Dr. Morowski.
4. **Nauka religii**, 2 g., a) dla uczniów katolickich historia święta nowego testamentu lecz bez historyi apostolskiej podług Tyc; b) dla uczniów ewangelickich połączonych z uczniami klasy

Geschichte, die Jugendgeschichte und zum Theil die Lehrjahre Jesu; Erklärung des ersten Artikels des apostolischen Glaubensbekenntnisses; Einprägung wichtiger Bibelstellen.

5. Geschichte und Geographie, 4 Stunden, davon 1 St. Geschichte, wie unter a); 2 St. Geographie: Wiederholung des Cursus von Sexta, specielle Uebersicht der vier Erdtheile, nach Jerzykowski, Uebungen im Landkartenzeichnen; Lewandowski.
6. Naturgeschichte, 1 Stunde, allgemeine Botanik, Eintheilung der Pflanzen nach dem Linne'schen System, Erklärung der acht ersten Klassen dieses Systems, nach eigenem Vortrage; Dr. Milewski.
7. Rechnen, 4 Stunden, von den Brüchen, Decimalbrüchen, geometrischen Verhältnissen und Proportionen, nach Brettner; Hülflehrer Roil.

Sexta.

a) Vom April 1845. bis zum April 1846.

Ordinarius: G. L. Dr. Morowski.

1. Latein, 8 Stunden, die regelmäßige Formenlehre nach Popliński, eingeübt an Beispielen aus demselben Übungsbuche, wöchentliche Exercitien, zweiwöchentliche Extemporalien; Dr. Morowski.
2. Deutsch, 5 Stunden, die regelmäßige Formenlehre nach Trojański, Uebungen im Uebersetzen aus Popliński's Elementarbuche, im Lesen, Deklamiren und Nacherzählen nach Popliński's Auswahl; wöchentlich ein Exercitium und eine orthographische Uebung; Polster.
3. Polnisch, 4 Stunden, die Formenlehre, Uebungen im Lesen, Deklamiren und Nacherzählen, orthographische Uebungen und wöchentlich eine häusliche Arbeit; Dr. Morowski.
4. Religionslehre, 2 Stunden, a) für die kathol. Schüler: biblische Geschichte des alten Testaments, nach Dyc; b) für die evangel. zusammen mit Quinta.
5. Geographie, 2 Stunden, Allgemeine Uebersicht der fünf Erdtheile nach Jerzykowski; Uebungen im Landkartenzeichnen; Lewandowski.

IV^{te}, historia święta, historia lat młodocianych Jezusa a w części tych lat, w których nauczał; objaśnianie pierwszego artykułu wyznania wiary apostolskiej; uczono się na pamięć ważniejszych miejsc z pisma świętego.

5. Historia i Geografia, 3 g., z tych 1 g. historii, zob. a); 2 godz. geografii: powtórzono to, co było wykładane w klasie VI^{te}, szczegółowy przegląd czterech części świata, podług Jerzykowskiego, ćwiczenia w rysowaniu map geograficznych; Lewandowski.
6. Historia naturalna, 1 g., botanika w ogólności, podział roślin podług systemu Lineusza, wyjaśnienie ośmiu pierwszych klas tego systemu, podług własnego rysu; Dr. Milewski.
7. Rachunki, 4 godziny, o ułamkach, ułamkach dziesiętnych, o geometrycznych stosunkach i proporcjach podług Brettnera; nauczyciel pomocniczy Roil.

Klasa VI,

a) od Kwietnia 1845. aż do Kwietnia 1846.

Ordynaryusz: N. G. Dr. Morowski.

1. Język łaciński, 8 god., etymologia w głównych zarysach podług Poplińskiego, z zastosowaniem przykładów do tłumaczenia tegoż, co tydzień pisano exercitia, a co dwa tygodnie extemporalia; Dr. Morowski.
2. Język niemiecki, 5 godz., etymologia podług Trojańskiego, ćwiczenia w tłumaczeniu z Poplińskiego, „Elementarbuch,“ w czytaniu, deklamowaniu i opowiadaniu podług Poplińskiego, „Auswahl,“ co tydzień pisano exercitium i ćwiczenie ortograficzne; Polster.
3. Język polski, 4 godz., etymologia, ćwiczenia w czytaniu, deklamowaniu i opowiadaniu, ćwiczenia ortograficzne, a co tydzień oddawano wypracowanie domowe; Dr. Morowski.
4. Nauka religii, 2 godziny, a) dla uczni katolickich: historia święta starego testamentu, b) dla uczni ewangelickich jak w klasie Vte.
5. Geografia, 2 godziny, ogólny przegląd pięciu części świata podług Jerzykowskiego, ćwiczone się w rysowaniu map geograficznych; Lewandowski.

6. *Naturgeschichte*, 2 Stunden, die gesammte Zoologie mit vorzüglicher Berücksichtigung der Rückgratthiere, nach eigenem Vortrage; Dr. Milewski.
7. *Rechnen*, 4 Stunden, das Numeriren, die vier Grundoperationen mit unbenannten und benannten ganzen Zahlen nach Brettner S. 1—43, das Rechnen mit unbenannten Brüchen wurde praktisch eingeübt und von Stunde zu Stunde ein Rechenerempel zur häuslichen Bearbeitung aufgegeben; Dr. Milewski.
6. *Historia naturalna*, 2 g., cała Zoologia, w której wykładzie szczególnie uwzględniano zwierzęta kościste, podług własnego zarysu; Dr. Milewski.
7. *Rachunki*, 4 g., liczenie, cztery działania proste z bezimiennymi i imiennymi liczbami całymi podług Brettnera str. 1—43, ćwiczone się w praktycznym rachowaniu z ułamkami bezimiennymi, a co godzinę zadawano przykłady do rachowania w domu; Dr. Milewski.

b) Vom April bis zum October 1846.

Ordinarius: Gymnasiall. Polster.

1. *Latein*, 8 Stunden, davon 7 Stunden wie unter a. verwendet; Polster; 1 St. Wiederholung des Durchgenommenen; der Director.
2. *Deutsch*, 5 Stunden, Formenlehre, verbunden mit Uebungen im Lesen, Deklamiren und Nacherzählen, nach Schweminski S. 1—45; Uebersetzen aus dem Polnischen nach Popliński's Elementarbuch S. 1—85; wöchentlich ein Exercitium und eine orthographische Uebung Polster.
3. *Polnisch*, 3 Stunden, Formenlehre nach Szostakowski, mündliche und schriftliche Uebungen, wie unter a.; Dr. Jerzykowski.
4. *Religionslehre*, 2 Stunden, wie unter a.
5. *Geographie*, 2 Stunden, wie unter a.
6. *Naturgeschichte*, 1 Stunde Einleitung in die Naturgeschichte, aus der Zoologie die Säugethiere und Vögel, nach eigenem Vortrage; Dr. Milewski.
7. *Rechnen*, 4 Stunden, das Numeriren, die vier Grundoperationen mit unbenannten und benannten ganzen Zahlen, nach Brettner; Hülflehrer Roil.

Den Gesang-Unterricht ertheilte der Hülflehrer Roil in 7 Stunden, von denen 6 und zwar in Sexta und Quinta je 2, in Quarta und Tertia je 1 in die Schulzeit fielen, 1 außer der Schulzeit zu gemeinschaftlichen Uebungen für alle Klassen bestimmt war.

Den Unterricht im Schönschreiben nach Vorlegetblättern ertheilte derselbe in 4 Stunden, und zwar zu je 2 St. in den beiden untern Klassen.

Der Zeichen-Unterricht mußte aus Mangel an einem geeigneten Lehrer bisher noch ausgesetzt bleiben.

b) od Kwietnia aż do Października 1846.

Ordynaryusz: N. G. Dr. Polster.

1. *Język łaciński*, 8 g., z tych użyto jak pod a): Polster; 1 g. powtarzano to wszystko, co było przedmiotem wykładu w innych godzinach; Dyrektor.
2. *Język niemiecki*, 5 g., etymologia połączona z ćwiczeniem w czytaniu, deklamowaniu i opowiadaniu podług Schweminskiego str. 1—45; tłumaczono z polskiego z Poplińskiego „Elementarbuch“ str. 1—85; co tydzień oddawano exercitium ćwiczenie ortograficzne; Polster.
3. *Język polski*, 3 godz., etymologia podług Jerzykowskiego, ustne i piśmienne ćwiczenia zob. a); Dr. Jerzykowski.
4. *Nauka religii*, 2 godziny, zobacz, a).
5. *Geografia*, 2 godziny, zobacz, a).
6. *Historia naturalna*, 1 godz., wstęp do historyi naturalnej, z Zoologi zwierzęta ssące i ptaki, podług własnego zarysu; Dr. Milewski.
7. *Rachunki*, 4 g. liczenie, cztery działania proste z bezimiennymi i imiennymi całymi liczbami podług Brettnera; nauczyciel pomocniczy Roil.

Godziny śpiewu dawał nauczyciel pomocniczy Roil 7 razy w tydzień; 6 godzin, to jest po 2 godziny w Klasie VI i V a po jednej w Klasie IV i III. przypadalo w czasie szkolnym, 1 g. była przeznaczona na wspólne ćwiczenia wszystkich klas w rekreacya.

Godzin kalligrafii podług wzorów dawał tenże sam 4 razy w tydzień, po 2 godziny w klassach dwóch najniższych.

Rysunków dotychczas jeszcze nie udziela no dla braku kwalifikującego się do tego przedmiotu nauczyciela.

B. Verordnungen der vorge- setzten Behörden.

1. Vom 25. April 1845. Das Königl. Provinzial-Schul-Collegium theilt die Bestimmung Sr. Excellenz des Herrn Ministers mit, wonach zu denjenigen Lehrstellen, mit welchen der Titel „Ober-Lehrer“ verbunden ist, nur solche Schulmänner gewählt und vorgeschlagen werden dürfen, die in der vorschriftsmäßigen Prüfung ihre Befähigung für den Unterricht in den beiden oberen Klassen dargethan haben, und daß dieser Titel, als persönliche Auszeichnung der nicht in den gedachten oberen Lehrstellen stehenden ordentlichen Lehrer nur an diejenigen ordentlichen Lehrer verliehen werden dürfe, welche durch längere Verwaltung des Ordinariats einer Klasse sich als besonders tüchtige Lehrer und Erzieher bewährt und sich um die Schule ein bedeutendes Verdienst erworben haben. Die Unterscheidung der ordentlichen Lehrer durch Bezeichnung als Ober- und Unterlehrer bleibe jedoch abgeschafft und es seien die Oberlehrer als solche, alle übrigen aber als ordentliche Lehrer zu bezeichnen.

2. Vom 25. April. Dasselbe fordert den Director auf, mit dem Lehrer-Collegium zu berathen, ob die Sommerferien beizubehalten, oder vielleicht mit den Michaelisferien zu vereinigen seien und darüber Bericht zu erstatten.

3. Vom 13. Mai. Dasselbe theilt die höhern Orts erlassene Bestimmung mit, daß in allen denjenigen Fällen, in welchen, besonderen Bestimmungen der Landesbehörden gemäß, von jungen Leuten, welche ein Gymnasium nicht besucht, oder vor längerer Zeit verlassen haben, der Nachweis verlangt wird, daß sie die Kenntnisse eines Gymnasialisten dieser oder jener Klasse besitzen, die Directoren der Gymnasien die Verpflichtung haben, auf den Grund einer von ihnen vorgenommenen Prüfung solchen jungen Leuten ein Zeugniß über den Grad ihrer Kenntnisse auszustellen und ermächtigt sind, sich dafür zwei Thaler an Gebühren auszahlen zu lassen.

4. Vom 15. Mai. Dasselbe fordert in Folge höherer Veranlassung einen motivirenden Bericht über die Brauchbarkeit der bei unserem Gymnasium eingeführten

B. Rozporządzenia Władz Wyższych.

1. Z dnia 25 Kwietnia 1845 Król. Rada Szkólna przesyła postanowienie Jego Excellencyi Ministra Oświecenia, aby tytuł i miejsce Nauczyciela wyższego tym tylko nauczycielom był udzielany, którzy przy examinie przepisany okazali zdatność nauczania w dwóch klassach wyższych i aby ten tytuł, jako zaszczyt osobisty tym tylko z nauczycieli rzeczywistych, nie mających rzeczonoj kwalifikacyi do klass wyższych, był udzielany, którzy przez przeciąg dłuższego sprawowania Ordynaryatu jakiej klasy jako zdadni okazali się nauczyciele i znaczne położyli w szkole zasługi. Odróżnianie nauczycieli przez Wyższych i Niższych ma jednakże być zniesione, i kto nie jest Nauczycielem Wyższym, odtąd Nauczycielem rzeczywistym ma być mianowanym.

2. Z dnia 25 Kwietnia. Taż sama Władza wzywa Dyrektora, aby, naradziwszy się z Kollegium nauczycieli, czyby lepiej było wakacye letnie pozostawić lub je też z wakacyami Ś. michalskimi połączyć, o skutku narady rzeczoną władzę uwiadomił.

3. Z dnia 3 Maja. Taż sama władza przesyła wyższe rozporządzenie, że we wszystkich tych przypadkach gdzie podług rozporządzenia władz krajowych od młodzieńców, którzy albo weale do gimnazyum nie uczęszczali, albo też dawniej je już opuścili, zażądane będzie świadectwo naukowego stanowiska téj lub owéj klasy gimnazyum Dyrektorowie gimnazyów są obowiązani, w skutek examinu rzeczonym młodzieńców wystawić zaświadczenie stopnia ich wykształcenia, z upoważnieniem żądania dwóch Talarów jako należitości za examini.

4. Z dnia 5 Maja. Taż sama władza żąda w skutek wyższego polecenia uzasadnionego sprawozdania tyczącego się użyteczności grammatyk łą-

lateinischen und griechischen Grammatiken und der die Stelle derselben vertretenden Lehrbücher.

5. Vom 9. Juli. Dasselbe übersendet ein Exemplar der unter dem 4. Februar v. J. von des Königs Majestät Allerhöchst genehmigten Bestimmungen über die zukünftige Ergänzung der Offiziere des stehenden Heeres im Frieden und die militairische Ausbildung der Offizier-Aspiranten, so wie über die Organisation des Kadetten-Corps zur Kenntnißnahme, wonach derjenige, der in Zukunft mit Aussicht auf Avancement in die Armee eintreten will, die Kenntnisse eines Secundaners und zwar die vollständige Reife für Prima erworben haben soll. Weil aber die Schulkenntnisse namentlich in der Mathematik, Geographie und Geschichte, welche bei jener Eintrittsprüfung gefordert werden, die Anforderungen übersteigen, welche man in diesen Fächern an einen Secundaner machen kann, so soll die Beschaffung des ergänzenden Unterrichts den betreffenden Eltern überlassen bleiben, und um dieß ohne übermäßige Anstrengung der betreffenden Schüler möglich zu machen, diejenigen Secundaner von der Theilnahme an dem Unterricht im Griechischen dispensirt werden, deren Eltern unter schriftlicher Erklärung, daß ihre Söhne für die militairische Laufbahn bestimmt seien, eine solche Dispensation beantragen.

6. Vom 11. September. Dasselbe theilt auf höhere Veranlassung mit, daß der Herr Justiz-Minister beschlossen habe, den Rechts-Candidaten, welche die Universität ohne das Maturitätszeugniß bezogen haben, das akademische Triennium erst von dem Zeitpunkte an zu rechnen, wo sie das Zeugniß der Reife erhalten, und Dispensationen davon, wenn nicht ganz besondere Gründe sie motiviren, nicht mehr zu ertheilen.

7. Vom 10. October. Dasselbe theilt mit, daß es sich nach Erwägung aller für und wider die eventuelle Veränderung der Sommerferien von den Directoren und Lehrercollegien der Provinz geltend gemachten Gründen für die Beibehaltung der Sommerferien, wie sie jetzt sind, entschieden habe.

8. Vom 3. December. Dasselbe fordert in Folge höherer Veranlassung den Director auf, anzuzeigen, in welcher Art der Gesangunterricht an dem hiesigen Gymnasium geleitet werde, und ob die Anstalt sich in dem Besitze eines dazu geeigneten Instrumentes befinde.

cińskich i greckich w tutéjszém gimnazyum używanych, oraz i tych, któreby ich miejsce dogodniej zastąpić mogły.

5. Z dnia 9 Lipca. Taż sama władza przesyła przez Najjaśniejszego Pana dnia 4 Lutego r. z. potwierdzone rozporządzenie tyczące się tak kompletowania oficerów stojącego wojska w pokoju i wojennego wykształcenia tych, którzy się wyższemu zawodowi wojskowemu poświęcają, jak i organizacyi korpusu kadetów. W skutek rzeczzonego rozporządzenia na przyszłość ma każdy z wido-kami wyższego awanzu do armii wstępujący młodzieniec te posiadać wiadomości, które posiada uczeń klasy II^{giej} w ten czas, kiedy jest uważany za zdatnego do klasy I^{szej}. Lecz ponieważ wiadomości szkolne szczególnie w matematyce, historii i geografii, których przy examinie na wstępie do wojska żądają, nie są dostateczne, i ponieważ od ucznia klasy II^{giej} mniej się w tych przedmiotach wymaga, interesowani w tym względzie rodzice winni się starać się o uzupełnienie wykształcenia w rzeczonych przedmiotach. Aby się to zaś bez zbytecznego natężenia uczni, których się to rozporządzenie tyczy, skutecznie mogło, mają być ci uczniowie klasy II^{giej} od uczenia się języka greckiego uwolnieni, których rodzice piśmienne złożywszy zapewnienie, że ich synowie zawodowi wojskowemu się poświęcą, rzeczzonego uwolnienia zażądają.

6. Z dnia 11 Września. Taż sama Władza przesyła z polecenia wyższego rozporządzenia Jego Excellencyi Ministra sprawiedliwości, aby kandydatom prawa, bez świadectwa dojrzałości na uniwersytet się udającym, trzylecie akademickie dopiero od czasu złożonego popisu dojrzałości się rachowało, i aby nikomu nie dawano uwolnienia od rzeczzonego postanowienia, jeśli go szczególnymi ważnemi nie uzasadni powodami.

7. Z dnia 10 Października. Taż sama Władza donosi, iż, rozważywszy wszystkie powody przytoczone od Dyrektorów i kollegiów Nauczycieli w prowincyi za zmianą przeciw zmianie wakacyi letnich, takowe tak jak teraz są, pozostawić postanowiła.

8. Z dnia 3 Grudnia. Taż sama Władza wzywa Dyrektora w skutek wyższego polecenia, aby doniósł, jakim sposobem w tutéjszém gimnazyum nauka śpiewów się odbywała, i czy zakład posiada stosowny do niej instrument.

9. Vom 9. Februar 1846. Dasselbe theilt auf höhere Veranlassung mit, daß von jetzt ab zu Ende jedes Schuljahres in dem Progymnasium zu Dt. Crone Abgangs-Prüfungen abgehalten werden dürfen, und auf Grund derselben Abgangs-Zeugnisse ausgefertigt werden, deren Inhaber ohne weitere Prüfung in die Prima eines vollständigen Gymnasiums aufgenommen werden sollen.

10. Vom 12. Februar. Dasselbe theilt mit, daß der Herr Minister, Excellenz, sich damit einverstanden erklärt, daß der den Abiturienten nach bestandener Maturitäts-Prüfung von dem Director des Gymnasiums oder einem dazu besonders geeigneten Lehrer zu haltende Vortrag über die zweckmäßigste Benutzung der akademischen Studienzeit nicht sowohl mit systematischer Vollständigkeit, als vielmehr in der Form väterlicher und wohlge-meinter Rathschläge und Andeutungen gehalten werde.

11. Vom 28. April. Dasselbe theilt die von dem Herrn Minister im Einverständnisse mit den Königl. Ministerien, deren Ressort bei dieser Angelegenheit theilhaftig ist, getroffenen Bestimmungen über die Prüfungen derjenigen jungen Leute mit, welche auf ausländischen Lehranstalten oder privatim unterrichtet worden sind und zu ihrer Bewerbung um Anstellung im Post-, Steuerfach und andern Zweigen des öffentlichen Dienstes eines von einer diesseitigen Schulanstalt ausgestellten Zeugnisses bedürfen.

12. Vom 9. Mai. Dasselbe theilt die von Sr. Excellenz dem Herrn Minister erlassenen Bestimmungen über den Gebrauch der lateinischen und griechischen Grammatiken mit, wonach, da keine derselben sich entschieden vor den andern auszeichnet, die Wahl unter den anerkannt guten gestattet bleibt, hierbei aber der Grundsatz maßgebend sein soll, daß nur eine Grammatik durch alle Klassen zu Grunde zu legen sei, oder höchstens zwei nach einander, die aber in Anwendung, Terminologie und Begriffsbestimmung möglichst übereinstimmen müssen, daß die Bröderischen und Grotefendischen lateinischen Grammatiken durch andere, zweckmäßigere ersetzt werden, die Einführung neuer Grammatiken von des Herrn Ministers Genehmigung abhängig sein solle.

13. Vom 12. Juni. Dasselbe theilt die von dem Herrn Minister erlassene Verfügung mit, wonach denjenigen Gymnasiasten der Prima, oder den durch Privatunterricht Vorbereiteten, welche beim Abiturientenexamen ein Zeugniß der Nichtreife erhalten haben, eine öftere

9. Z dnia 9 Lutego 1846. Taż sama Władza donosi z polecenia wyższego, iż dotąd przy końcu każdego roku szkolnego w Progimnazjum w Walczu odbywać się będzie popis tych uczniów, którzy rzeczoną szkołę ukończyli, i w skutek popisu będą im udzielane świadectwa, na mocy których mają być przyjmowani do klasy I^{szej} każdego rzeczywistego gimnazjum bez żadnego innego popisu.

10. Z dnia 12 Lutego. Taż sama Władza donosi, że Jego Excellencya Minister Oświecenia zezwala, aby Dyrektor gimnazjum lub zdalny do tego nauczyciel wykładał abiturientom po skończonym popisie dojrzałości, jak najskuteczniej korzystać mogą z czasu poświęconego kształceniu się na Uniwersytecie nie tak z systematyczną dokładnością, jak raczej w kształcie rad ojcowskich.

11. Z dnia 28 Kwietnia. Taż sama Władza przesyła rozporządzenie Jego Excellencyi Ministra Oświecenia, które wydał w skutek zaiesienia się z imeni król. Ministerstwami mającemi udział w tej okoliczności. Rozporządzenie to tyczy się egzaminu młodzieńców, którzy się albo w zagranicznych zakładach naukowych albo też prywatnie kształcili, a którzy, chcąc się oddać zawodowi urzędowania przy pocztach, poborach lub innych gałęziach służby publicznej, potrzebują świadectwa instytutów krajowych.

12. Z dnia 9 Maja. Taż sama Władza przesyła rozporządzenie Jego Excellencyi Ministra Oświecenia, tyczące się używania łacińskich i greckich grammatyk. Ponieważ żadna z tych w porównaniu z drugimi widocznie się nie odznacza, zostawia się gimnazjum wybór pomiędzy temi, które za dobre są uznane, przeciw trzymać im się należy zasady, aby tylko jednej grammatyki we wszystkich klassach używano albo najwięcej dwóch po sobie, lecz ile możliwości zgadzać się muszą w zastósowaniu, terminologii i w rozkładzie. Łacińskie grammatyki Broedera i Grotefenda mają być przez inne dogodniejsze zastąpione, zaprowadzenie zaś nowych grammatyk ma zależeć od potwierdzenia Jego Excellencyi Ministra samego.

13. Z dnia 12 Czerwca. Taż sama Władza przesyła rozporządzenie J. W. Ministra, w skutek którego dozwolone jest gimnazjastom klasy I^{szej}, równie jak prywatnie się kształcącym, którzy przy popisie Abiturientów świadectwa dojrzałości nie

Wiederholung der Prüfung gestattet bleibt, so lange sie die Universität nicht bezogen haben, diejenigen aber welche mit einem Zeugniß der Nichtreise oder ohne sich noch einer Maturitäts-Prüfung unterworfen zu haben, die Universität beziehen, nur einmal, resp. zweimal zur Prüfung pro maturitate zugelassen werden dürfen.

14. Vom 11. September. Dasselbe weist den Director an, auf Grund eines Ministerial-Rescripts vom 1. September cr. vom künftigen Schuljahre an den Unterricht in der Quarta in deutscher Sprache ertheilen zu lassen.

15. Dasselbe beauftragt den Director, in dem hiesigen Gymnasium einzuführen: das von dem Regierungs- und Schul-Rath Professor Dr. Brettner herausgegebene und von dem Gymnasiallehrer Dr. Milewski polnisch bearbeitete Rechenbuch, das von dem ordentlichen Lehrer Schweminski herausgegebene Lehrbuch für den deutschen Unterricht 2. Cursus, so wie die von dem Gesanglehrer Lechner herausgegebene Sammlung vierstimmiger Kirchenlieder; genehmigt die Einführung der von dem Gymnasiallehrer Dr. Szostakowski verfaßten kleineren polnischen Grammatik; empfiehlt die polnische Bearbeitung des von dem Regierungs- und Schul-Rath Dr. Brettner herausgegebenen Lehrbuches der Physik, das Lehrbuch für den deutschen Unterricht, 1. Cursus von Schweminski und die von dem ordentlichen Lehrer Dr. Cegielski herausgegebene Nauka poezyi; empfiehlt zu näherer Kenntnißnahme das Lehrbuch der Geographie für höhere Unterrichtsanstalten von Dr. Daniel, die Anthologie aus lateinischen Dichtern von Dr. Kock, die Schriften von Adams „die harmonischen Verhältnisse, ein Beitrag zur neueren Geometrie“ und „die merkwürdigsten Eigenschaften des gradlinigen Dreiecks“, die Schrift von dem Zeichenlehrer Bräuer zu Breslau „Auszug aus dem Zeichen-Unterricht von Hippus“, die Anthologie römischer Dichter von Dr. Stern; zur Anschaffung die von dem Gymnasial-Director Dr. Lehmann in Marienwerder unter dem Titel „Borussia“ herausgegebene Sammlung deutscher Gedichte aus dem Gebiete der Geschichte Preußens, die Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit in deutscher Bearbeitung unter dem Schutze Sr. Majestät des Königs Friedrich Wilhelm IV. von Preußen, herausgegeben von Pertz, J. Grimm, Lachmann, L. Ranke, Ritter, so wie den physisch politischen Erdglobus von dem Lithographen Platt in Magdeburg.

otrymali, po kilkakrotnie poddać się popisowi, dopóki się nie udadzą na Uniwersytet; ci zaś młodzieńcy, którzy nie otrzymawszy przy popisie świadectwa dojrzałości, lub całkiem bez tego popisu na Uniwersytet się udają, raz tylko a w szczególnych przypadkach dwa razy do popisu pro maturitate przypuszczonymi być mają.

14. Z dnia 11 Września. Taż sama Władza zaleca Dyrektorowi w skutek rozporządzenia Wysokiego Ministerium z d. 1 Września r. b., aby z początkiem biegu przyszłego roku szkolnego przedmioty naukowe w klasie IV tej w języku niemieckim były wykładane.

15. Taż sama Władza upoważnia Dyrektora do zaprowadzenia w tutejszem gimnazjum następujących książek: „Wykład rachunków praktycznych przez Radcę Regencyi i Rady Szkólnej Professora Dra Brettnera z niemieckiego na polskie przełożony“ przez N. g. Dra Milewskiego, „Lehrbuch für den deutschen Unterricht 2. Curs. przez Schweminskiego, równie i zbiór śpiewów kościelnych na cztery głosy wydany przez nauczyciela śpiewów Lechnera; zezwala na zaprowadzenie gramatyki polskiej młodszej, ułożonej przez N. g. Dra Szostakowskiego, poleca naukę fizyki Radzcy Regencyi i Rady Szkólnej Dra Brettnera na polski język przełożonej, Schweminskiego, „Lehrbuch für den deutschen Unterricht, 1. Curs. i „Naukę poezyi wydaną przez nauczyciela“ rzeczywistego Dra Cegielskiego; porucza do przeglądu Dra Daniela „Lehrbuch der Geographie für höhere Unterrichtsanstalten“, Dra Kocka, „Anthologie aus lateinischen Dichtern“, pisma Adamsa „die harmonischen Verhältnisse, ein Beitrag zur neueren Geometrie“ i „die merkwürdigsten Eigenschaften des gradlinigen Dreiecks“, książkę nauczyciela rysunków Braeuer z Wrocławia „Auszüge aus dem Zeichen-Unterricht von Hippus“, Dra Sterna, „Anthologie römischer Dichter; a do zakupienia Dra Lehmana Dyrektora gimnazjum w Kwidzynie zbiór poezyi niemieckich historyi Prus się tyjących, pod tytułem „Borussia“, historyków starożytnych Niemiec w niemieckim języku wydawanych pod opieką Jego Królewskiej Mości Fryderyka Wilhelma IV Pruskiego przez Pertza, J. Grimma, Lachmanna, L. Ranke, Rittera, i fizyczno-polityczny globus Litografa Platt w Magdeburgu.

II.

Chronik des Gymnasiums.

Chronika Gimnazyum.

Am 15. April 1845. begannen die Lehrstunden des hiesigen Gymnasiums, die von 5 Lehrern und dem Unterzeichneten in den vier unteren Klassen erteilt wurden.

Der Religionsunterricht der evangelischen Schüler unserer Anstalt wurde durch die Verfügung des Königl. Provinzial-Schul-Collegii vom 24. April dem zeitigen Rector der hiesigen Stadtschule Herrn Schubert übertragen, welcher am 19. Mai von dem Director dem Lehrer-Collegium und den Schülern in seiner Eigenschaft als evangelischer Religionslehrer vorgestellt wurde.

Dieselbe vorgesetzte Behörde theilte dem Director unter dem 16. October mit, daß der Herr Minister genehmigt habe, daß dem Lehrer Roil in Kempen eine Hilfslehrerstelle an dem hiesigen Gymnasium, zunächst für den Gesang und das Schönschreiben, demnächst aber auch für einige andere Elementargegenstände in der Sexta und Quinta übertragen werde. Am 3. November wurde Herr Roil in sein Amt als Hilfslehrer eingeführt.

Nachdem so bis auf das Zeichnen alle Unterrichtsgegenstände vertreten waren, wurde der Unterricht ohne eine erhebliche Unterbrechung bis zu Ende des Schuljahres fortgeführt.

Am 15. October beging die Anstalt die Feier des Geburtsfestes Sr. Majestät des Königs. Nach mehreren Vorträgen der Schüler hielt der Director die Festrede, in der er anknüpfend an die Errichtung des hiesigen Gymnasiums, die wir der väterlichen Huld unseres geliebten Königs verdanken, den Schülern die Größe dieser Wohlthat, so wie zugleich ihre Verpflichtungen aus Herz legte und namentlich über die Pflicht des Gehorsams ausführlicher handelte. Ein feierlicher Gottesdienst beschloß das hohe Fest.

Dnia 15 Kwietnia 1845 rozpoczęto lekcyje w tutejszem gimnazyum, które od 5 nauczycieli i od podpisanego w czterech niższych klassach udzielane były.

Nauka religii uczni ewangelickich w naszym zakładzie się znajdujących w skutek rozporządzenia Król. Rady Szkólnej z dnia 24 Kwietnia powierzona została Rektorowi szkoły miejskiej Panu Schubertowi, który na dniu 19 Maja przez Dyrektora kolegium nauczycieli uczniom jako rzeczywisty nauczyciel religii ewangelickiej przedstawiony został.

Taż sama Władza przesyła Dyktorowi pod dniem 16 Października rozporządzenie, które od J. W. Ministra przyjęte zostało, aby nauczycielowi Roilowi z Kempna miejsce nauczyciela pomocniczego przy tutejszem gimnazyum powierzone zostało, i aby temuż na samprzód śpiewy i kalligrafia, a potem i inne przedmioty elementarne w klassie VI i V oddane były. Dnia 3 Listopada rozpoczął Pan Roil swe urzędowanie jako nauczyciel pomocniczy.

Gdy tak wszystkie przedmioty naukowe prócz rysunków obsadzone były, odbywano godziny naukowe aż do końca roku szkolnego bez szczególnych przeszkód.

Dnia 15 Października obchodził tutejszy zakład uroczystość Urodzin Jego Królewskiej Mości: Na samprzód deklamowali uczniowie, a potem miał mowę Dyktor, w której wyszedłszy od założenia tutejszego gimnazyum, jako ojcowskiej łaski naszego najmiłościwszego Króla, przedstawił uczniom wielkość tego dobrodziejstwa równie jak ich obowiązki, szczególnie zaś rozwodził się nad powinnością posłuszeństwa. Solenne nabożeństwo zakończyło całą uroczystość.

Die Anstalt hatte sich mehrerer hohen Besuche von Seiten der vorgesetzten Behörde zu erfreuen. Am 3. Mai traf der Herr Regierungs- und Schul-Rath Dr. Brettner bei uns ein, besuchte die vier Klassen in den Hauptgegenständen und ließ sich sämtliche Hefte zur Durchsicht abliefern. Derselbe wiederholte noch drei mal in diesem Schuljahre seinen Besuch, am 1. und bei seiner Rückkehr von einer Inspectionsreise in der Umgegend, am 10. September, am 22. November und am 5. Februar 1846. und setzte sich jedesmal mit derselben Genauigkeit von den Leistungen der Anstalt in Kenntniß.

Sehr erfreulich war es für uns, daß der Geheime Regierungs-Rath Herr Dr. Brüggemann aus Berlin bei seiner Rückreise von Posen uns am 31. October 1845. mit einem Besuche beehrte und wenn auch nur kurze Zeit dem Unterrichte in den vier Klassen beiwohnte.

Am 15. December beglückte uns der Königl. Ober-Präsident der Provinz, Herr von Beurmann mit seiner hohen Anwesenheit. Derselbe wohnte dem Unterrichte in sämtlichen Klassen von 10 bis 12 Uhr bei, setzte sich über den Fortschritt der noch nicht beendigten Baulichkeiten beim Gymnasium in Kenntniß und ließ sich das noch Fehlende oder Mangelhafte angeben, das nun in Folge seiner hohen Verwendung entweder bereits beschafft oder doch in der Ausführung begriffen ist.

Am 3. April fand die erste öffentliche Prüfung der Schüler in dem Saale des Gymnasiums statt; am 4. wurde das Schuljahr mit der üblichen Schlußfeierlichkeit geschlossen.

Das neue Schuljahr wurde am 22. April mit einem feierlichen Gottesdienste eröffnet; am 20. hatten die Anmeldungen der neu aufzunehmenden Schüler und am 21. die Prüfung derselben statt gefunden.

Die jetzt erfolgte Einrichtung der Secunda machte die Anstellung zweier neuen Lehrer erforderlich oder doch höchst wünschenswerth, indessen konnte nur einer, Dr. Szostakowski, bisher ordentlicher Lehrer an dem Gymnasium zu Trzemeszno, gewonnen werden. Derselbe wurde durch Verfügung der vorgesetzten Behörde vom 22. April 1846. von seiner Versetzung in Kenntniß gesetzt und bereits am 28. in seine hiesige Wirksamkeit eingeführt.

Die noch übrige Mehrzahl der Stunden, die durch die Eröffnung der Secunda erwachsen war, konnte um so

Zakład tutejszy zaszczyliło kilka osób z Władzy przełożonej swoją bytnością. Dnia 3 Maja przybył tu Pan Radzca Regencyi i Rady Szkólnej Dr. Brettner, odwiedził wszystkie cztery klasy w czasie wykładu głównych przedmiotów, i przejrzał wypracowania piśmienne wszystkich uczni. W roku tym szkolnym odwiedził tenże 3 razy jeszcze zakład tutejszy, dnia 1. a wracając z rewizyi szkolek w okolicy, d. 10. Września, d. 22. Listopada i dnia 5. Lutego 1846r. i za każdą razą odbywał jak najdokładniejszy przegląd szkoły, aby się o postępach uczni przekonać.

Nader nam było przyjemnie, iż Pan Tajny Radzca Regencyi Dr. Brüggemann z Berlina, z powrotem z Poznania na dniu 31. Października 1845 bytnością nas swoją zaszczycił i choć tylko krótki czas we wszystkich czterech klassach wykładowi się przysłuchiwał.

Dnia 15 Grudnia zaszczycił nas Król. Naczelny Prezes Prowincyi J. W. Beurmann swą wysoką przytomnością. Tenże sam przysłuchiwał się naukom we wszystkich klassach od 10 do 12 godziny, przekonał się naocznie, ile jeszcze do zupełnego ukończenia budowli gimnazyum niedostaje i kazał sobie podać to wszystko, czego jeszcze brakuje, lub co jest niedogodne, czemu zaś wszystkiemu w skutek jego wysokiego wstawienia się albo już zaradzono albo wkrótce zaradzonym będzie.

Dnia 3 Kwietnia odbył się pierwszy popis publiczny uczni w sali gimnazyalnej; dnia 4go zakończono rok szkolny zwyczajną w takowych przypadkach uroczystością.

Nowy rok szkolny rozpoczął się dnia 22 Kwietnia uroczystem nabożeństwem; dnia 20 zgłaszali się nowo przybyli uczniowie, których dnia 21 examinowano.

Z otworzenia klasy II^{giej} dała się uczuć potrzeba dwóch nowych nauczycieli; przecież jednego tylko Dra Szostakowskiego, dotychczasowego nauczyciela rzeczywistego przy gimnazyum w Trzemesznie, pozyskał zakład. Tenże sam został w skutek rozporządzenia Władzy przełożonej z dnia 22 Kwietnia 1846 o przeniesieniu się do Ostrowa uwiadomionym a 28 już urzędowanie swoje w tutejszym zakładzie rozpoczął.

Pozostałe jeszcze godziny, których liczba przez otworzenie klasy II^{giej} się zwiększyła, nie

weniger unter die anderen Lehrer vertheilt werden, als deren Kräfte schon in dem vorhergehenden Schuljahre theils durch die ihnen überwiesene Stundenzahl, theils durch eine Menge von Correcturen, theils durch andere Amtsgeschäfte so bedeutend in Anspruch waren genommen worden, daß eine weitere Belastung ihrer Kräfte selbst im Interesse der Anstalt nicht rätlich erschien. Es wurde daher theils durch Combinationen, theils dadurch geholfen, daß dem Hülfsllehrer Roil mehrere Stunden übertragen wurden. Unter solchen Umständen war es doppelt zu beklagen, daß der regelmäßige Gang des Unterrichts durch öftere, wenn auch nicht anhaltende Krankheitsfälle oder andere Abhaltungen einzelner Lehrer unterbrochen wurde.

Am 10. Mai wurden wir durch einen abermaligen Besuch des Geheimen Regierungs-Raths Herrn Dr. Brüggemann auf das freudigste überrascht, dem es seine beschränkte Zeit zwar nicht gestattete, die Stunden zu besuchen, der aber an das versammelte Lehrer-Collegium eine wahrhaft erhebende Anrede hielt und namentlich mit Berücksichtigung der obwaltenden Zeitverhältnisse ermahnnte, im Geiste der Geselligkeit und des Gehorsams fortzuwirken.

Auch der Herr Regierungs- und Schul-Rath Dr. Brettner traf am 1. Juli bei uns ein und wohnte einzelnen Unterrichtsgegenständen in sämtlichen fünf Klassen bei.

Endlich wurde uns noch am 15. September die Ehre zu Theil, daß der Prinz Boguslaus Radziwill, Durchlaucht, sowohl die Räume des Gymnasialgebäudes besichtigte, als auch den Lectionen in den fünf Klassen beiwohnte.

Am 17. August verlor die Anstalt den Tertianer Stanislaus Wegierski, einen in jeder Beziehung musterhaften Schüler, durch den Tod. Die Schüler begleiteten die Leiche, die in Sciaz beigesezt werden sollte, bis vor die Stadt, wo der Religionslehrer Lewandowski einige Worte an die Versammelten richtete und dem Dahingeschiedenen den letzten Abschiedsgruß nachrief.

mogly być podzielone pomiędzy drugich nauczycieli, ile że siły ich już w przeszłym roku szkolnym częścią przez liczbę godzin im oddanych, częścią przez mnóstwo korektur, częścią przez inne zatrudnienia urzędowe tak były nateżone, iż większe obciążanie tychże na szkodę zakładowi wyjśćoby było mogło. Dla tego zaradzono niedostatkowi częścią przez łączenie klass, częścią przez oddanie pewnej ilości godzin nauczycielowi pomocniczemu Roil. W takich okolicznościach tém boleśniejszą było rzeczą, iż regularny bieg nauk, przez częste, choć nie długie choroby, lub przez inne przeszkody, zasze u pojedynczych nauczycieli, był przerywany.

Dnia 10 Maja ucieszył nas powtórnie przez swe niespodziane odwiedziny Tajny Radzca Regencyi Pan Dr. Brüggemann. Krótkość czasu pobytu jego w Ostrowie nie pozwoliła mu wprawdzie być przytomnym w godzinach, miał jednakże wzniosłą prawdziwie przemowę do zgromadzonych nauczycieli, w której, uwzględniając stosunki czasowe zachęcał ich, aby w duchu prawa i posłuszeństwa działali.

Dnia 1 Maja odwiedził nas także Pan Radzca Regencyi i Rady Szkólnej Dr. Brettner, i przysłuchiwał się pojedynczym przedmiotom naukowym we wszystkich pięciu klassach.

Nakoniec spotkało nas jeszcze szezście na dniu 15 Września, iż Jasnie Oświecony Książę Bogusław Radziwill budynek gimnazyalny zwiedził i wszystkie 5 klass w czasie lekeyi swą przytomnością zaszczycił.

Dnia 17 Sierpnia utracił zakład ucznia klasy III^{iej} Stanisława Węgierskiego, ucznia w każdym względzie wzorowego. Uczniowie towarzyszyli zwłokom jego, które miały być złożone w Ociażu, aż za miasto, gdzie nauczyciel religii Lewandowski kilka słów do zgromadzonych przemówił, i zmarłego ostatecznie pożegnał.

III.

Statistik des Gymnasiums.

Statystyka Gimnazyum.

A. Frequenz.

A. Liczba uczni.

Das Gymnasium wurde mit 93 Schülern eröffnet. Dazu traten im Laufe des Sommersemesters 15, gingen ab 3, so daß die Schülerzahl im ersten Semester 105 betrug und zwar nach den einzelnen Klassen von Tertia abwärts: 9, 14, 41, 41. Im zweiten, oder Wintersemester 18⁴⁵/₄₆ wurden neu eingeschrieben 40, schieden aus 16, so daß die Schülerzahl in diesem Semester 129 betrug, und zwar nach den Klassen 10, 10, 55, 54. In dem dritten, oder Sommer-Semester 1846 traten 59 neue Schüler hinzu, schieden aus 21, so daß am Schlusse des Schuljahres die Schülerzahl betrug:

	in	II.	III.	IV.	V.	VI.	Summa.
w	5	13	42	53	54	167	

darunter 127 katholische, 28 evangelische und 12 jüdische Schüler.

B. Lehrapparat.

Da der für unsere Anstalt entworfene Etat die Allerhöchste Genehmigung bisher noch nicht erhalten hat, so konnte für die Sammlungen aus den etatsmäßigen Summen nichts angeschafft werden. Dagegen ist uns Allerhöchsten Orts zur ersten Anlegung einer Bibliothek und zur Anschaffung des erforderlichen Lehrapparats die Summe von 3000 Rthlr. bewilligt worden, und wird mit den Anschaffungen, die sich auf die nächsten Bedürfnisse beschränken, noch fortgeföhren.

Zur Beschaffung einer Lesebibliothek für die Schüler wird von einem jeden einzelnen Schüler, die Freischüler nicht ausgenommen, ein jährlicher Beitrag von 10 Sgr. geleistet, und sind dafür mehrere Werke in pol-

Przy otworzeniu Gimnazyum wynosiła liczba uczni 93. Przybyło w czasie letniego półrocza 15, odeszło 3, tak iż w półroczu letniem 105 było uczni i to w pojedynczych klassach, rachując od klasy III^{iej}: 9, 14, 41, 41. W drugim, to jest zimowem półroczu 18⁴⁵/₄₆ przyjęto 40 nowych, opuściło szkoły 16, tak, iż liczba uczni w tém półroczu 129 wynosiła, to jest podług klass: 10, 10, 55, 54. W trzeciem to jest letniem półroczu 1846 przybyło 59 nowych uczni, odeszło 21, tak że na końcu roku szkolnego liczba uczni wynosiła.

Między tymi było 127 katolickich, 28 ewangelickich a 12 wyznania Mojżeszowego.

B. Stan biblioteki i innych porządków naukowych.

Ponieważ na nasz zakład przeznaczony etat przez Najjaśniejszego Pana dotychczas jeszcze potwierdzonym nie został, nie można więc było z przeznaczonój etatem summy nie zakupić. Przeciież na założenie biblioteki i na zakupienie potrzebnych porządków naukowych przeznaczył Najjaśniejszy Pan sumę z 3000 tal., z której najpotrzebniejsze rzeczy ciągle się zakupują.

Na zakupienie książek do czytelni dla uczni płaci każdy uczeń bez wyjątku 10 sgr. rocznie. Ze składki tej zakupiono już kilka dzieł polskich i niemieckich. — W podarunku otrzymała bibliote-

Wijscher und deutscher Sprache angekauft worden. — Als Geschenk erhielt die Schülerbibliothek von dem Lehrer Herrn Jakubowski in Posen 20 Rthlr., ferner von dem Herrn von Lipski, dem überhaupt die Anstalt für die große Bereitwilligkeit und Ausopferung, mit welcher er jeden Wunsch derselben nach Kräften zu erfüllen sucht, ihren innigsten Dank hiermit auszusprechen sich für verpflichtet erachtet, folgende Werke:

Dzieła Krasickiego T. 1 — 10. Dzieła Karpińskiego T. 1 — 4. Dzieła poetyczne Naruszewicza T. 1. 2. Krzyżacy i Polska.

von dem Herrn Probst Buske aus Lembow:

Xiadz Proboszcz z Lewkowa podarował:

Powieści kozackie Czaykowskiego.

von dem Herrn Apotheker Smielowski hier selbst:

Pan Aptekarz Smielowski z Ostrowa:

Podróże i przypadki Telemaka przełoż. przez J. Stawiarskiego.

von den Herrn Verfasser:

Sami Autorowie:

Początki filozofii Chrześcijańskiej przez Kozłowskiego; Bractwa Jeznickie i akademickie w Krakowie napisał J. Mieczkowski; Pisma F. Mrawskiego T. 1; Stósunek kościoła katolickiego do nowo powstających sekt religijnych przez F. Kozłowskiego.

von dem Herrn Probst Siwicki aus Sulmierzyce:

Xiadz Proboszcz Siwicki z Sulmierzyce:

Krystyna przez Autorkę Karoliny T. 1. 2.; Historia Wojny Moskiewskiej przez M. Ścihota; Żywoty sławnych Polaków przez E. Raczyńskiego; Zbiór najnowszych powieści J. Kraszewskiego; Piasty przez K. S.

von dem Herrn v. Psarski:

Pan Psarski z Doruchowa:

C. Salustii Crispi Historiae, in Ciceronem orationes etc.

von den Schülern, dem Quartaner Skierecki, den Quintanern Murzynowski und Paul Wężyk, dem Quartaner Valentin Parczewski, dem Tertianer Doruchowski und dem Quintaner Zaborowski:

Uczniowie, jako to: Skierecki uczeń klasy IV, Murzynowski i Paweł Wężyk uczniowie klasy V, Walenty Parczewski uczeń klasy IV, Doruchowski uczeń klasy III i Zaborowski uczeń kl. V:

Dwaj bracia we Włoszech etc.; Historia Hiszpańska przez Goleckiego; Powieści narodowe Elżbiety z Hr. Krasińskich Jaraczewskiej. Wydanie Bobrowicza; das belletristische Ausland von Spindler 78 — 80 Bd. enth. Reisen des Ms. Violet; Głosy czasu Emanuela Geibla, Szturm Golańczy; Campe's Entdeckung von Amerika 1 — 3.

Die Lehrer-Bibliothek erhielt als Geschenk von der hohen und höchsten Behörde:

Czytelnia nauczycieli otrzymała w podarunku od wysokości i najwyższej władzy:

Wykład Matematyki przez Libelta; Encyclopädische Darstellung der Theorie der Zahlen von Crelle; die continuirlich vorlesende und die conversatorisch repetitorische Lehrmethode von Hennig; Germaniens Völkerstämme von Firmenich H. 1 — 7; Die Germanen und Griechen von Kuhlham 3 Hefte.

von dem Herrn Probst Jakubowski aus Mur. Gosłina 60 Bücher meist Ausgaben lateinischer und griechischer Klassiker.

od Xiędza Prob. Jakubowskiego z Mur. Gosłiny 60 książek powiększej części łacińskich i greckich.

von dem Herrn Director Dr. Wissowa zu Breslau:

Od Pana Dyrektora Dra Wissowy w Wrocławiu:

Loci memoriales edd. Ruthardt, Zastr, Schedlek.

von den Verfasser:

od Autorów:

Grammatyka niemiecka do szkolnego i prywatnego użycia Polaków przez A. Jerzykowskiego. Aristophanis Comoediae rec. R. Enger. T. 1. P. 1. 2.

Außerdem schenkte der Herr von Lipski einen Erdglobus, die Quintaner Belina, Wichliński und Czekański einige ausgestopfte Vögel und Münzen.

Prócz tego podarował Pan Lipski globus, uczniowie klasy V Belina, Wichliński i Czekański kilka wytkanych ptaków i kilka numizmatów.

IV.

Ordnung der Prüfung.

Freitag den 2. October.

Zeit.	Gegenstand.	Lehrer.	Klasse.
8 — 8 $\frac{1}{4}$	Religionslehre . .	R. L. Lewandowski . . .	II.
8 $\frac{1}{4}$ — 8 $\frac{1}{2}$	"	Rector Schubert	IV. u. III.
8 $\frac{1}{2}$ — 9	Griechisch (Homer) der Director		II.
9 — 9 $\frac{1}{2}$	Lattein	G. L. Dr. Jerzykowski . . .	III.
9 $\frac{1}{2}$ — 10	Mathematik	G. L. Dr. Milewski	IV.
10 — 10 $\frac{1}{2}$	Lattein	G. L. Dr. Morowski	V.
10 $\frac{1}{2}$ — 11	Geschichte und Geographie	R. L. Lewandowski	VI. u. V.
11 — 11 $\frac{1}{2}$	Lattein	G. L. Polster	VI.
11 $\frac{1}{2}$ — 12	Rechnen	Hülfsl. Roil	VI. u. V.
12 — 12 $\frac{1}{4}$	Religionslehre . .	Rector Schubert	VI. u. V.

Hierauf Vorträge der Sextaner und Quintaner.

Nachmittags.

2 — 2 $\frac{1}{2}$	Religionslehre . .	R. L. Lewandowski . . .	IV.
2 $\frac{1}{2}$ — 3	Lattein (Livius) . .	G. L. Dr. Szostakowski . .	II.
3 — 3 $\frac{1}{2}$	Geschichte	G. L. Dr. Milewski	III. u. IV.
3 $\frac{1}{2}$ — 3 $\frac{3}{4}$	Französisch	G. L. Dr. Szostakowski . .	III.
3 $\frac{3}{4}$ — 4 $\frac{1}{4}$	Mathematik	G. L. Dr. Milewski	II.
4 $\frac{1}{4}$ — 4 $\frac{1}{2}$	Griechisch	G. L. Dr. Jerzykowski . . .	IV.

Hierauf Vorträge der Quartaner und Tertianer.

Sonntag den 3. October.

Schlußfeierlichkeit.

Um 9. Uhr Vormittags.

Gesang.
Vorträge der Schüler.
Gesang.
Verlesung der Versehungen durch den Director.
Hierauf begeben sich die Schüler in ihre Klassen,
wo ihnen die Ordinarien die Zeugnisse einhändigen werden.

Porządek popisu.

W Piątek dnia 2. Października.

Czas.	Przedmiot	Nauczyciel.	klasa
8 — 8 $\frac{1}{4}$	Religia	N. r. X. Lewandowski . . .	II.
8 $\frac{1}{4}$ — 8 $\frac{1}{2}$	"	Rector Szubert	IV. i III.
8 $\frac{1}{2}$ — 9	Język grecki (Homer) Dyrektor		II.
9 — 9 $\frac{1}{2}$	" łaciński	N. g. Dr. Jerzykowski . . .	III.
9 $\frac{1}{2}$ — 10	Matematyka	N. g. Dr. Milewski	IV.
10 — 10 $\frac{1}{2}$	Język łaciński	N. g. Dr. Morowski	V.
10 $\frac{1}{2}$ — 11	Historia i Geografia	N. r. X. Lewandowski . . .	VI. i V.
11 — 11 $\frac{1}{2}$	Język łaciński	N. g. Polster	VI.
11 $\frac{1}{2}$ — 12	Rachunki	N. p. Roil	VI. i V.
12 — 12 $\frac{1}{4}$	Religia	Rector Szubert	VI. i V.

Potem deklamacye uczni klasy VI i V.

Po południu.

2 — 2 $\frac{1}{2}$	Religia	N. r. X. Lewandowski . . .	IV.
2 $\frac{1}{2}$ — 3	Język łac. (Liwiusz) N. g. Dr. Szostakowski . . .		II.
3 — 3 $\frac{1}{2}$	Historia	N. g. Dr. Milewski	III. i IV.
3 $\frac{1}{2}$ — 3 $\frac{3}{4}$	Język francuzki	N. g. Dr. Szostakowski . . .	III.
3 $\frac{3}{4}$ — 4 $\frac{1}{4}$	Matematyka	N. g. Dr. Milewski	II.
4 $\frac{1}{4}$ — 4 $\frac{1}{2}$	Język grecki	N. g. Dr. Jerzykowski . . .	IV.

Potem deklamacye klasy IV. i III.

W Sobotę 3. Października,

Zakończenie.

O godzinie 9tej zrana.

Spiew.
Deklamacye uczni.
Spiew.
Przeczytanie promocyi przez Dyrektora.
Potem uładzą się uczniowie do swoich klass,
gdzie im zaświadczenia wręczą Ordynaryusze.

Am Dinstage, den 23. October finden die Anmeldungen der neu aufzunehmenden Schüler bei dem Director, und am Mittwoch, den 14. die Prüfungen derselben statt.

Die neu aufzunehmenden Schüler haben ein Tauf- und Impf-Attest, so wie ein Zeugniß über den zuletzt genossenen Unterricht beizubringen.

Am Donnerstage, den 15. October um 9 Uhr Vormittags wird das neue, von jetzt ab immer mit dem October beginnende Schuljahr mit der Feier des Geburtsfestes Sr. Majestät des Königs eröffnet, zu welcher alle Gönner und Freunde der Anstalt ergebenst einladet

We wtorek dnia 13. Października będą nowo przybywający uczniowie u Dyrektora zapisywani, a w środę dnia 14. examinowani.

Uczniowie nowo przybywający złożą przy zgłaszaniu się metrykę, świadectwo szczepionej ospy i świadectwo naukowego usposobienia.

W czwartek dnia 15. Października o godz. 9 przed południem otworzy się nowy rok szkoły, który odtąd zawsze w Październiku rozpoczynać się będzie, uroczystością obchodzenia urodzin Jego Królewskiej Mości, na którą dobroczyńców i przyjaciół zakładu najuprzejmiej zaprasza

Dr. Robert Enger

Director.

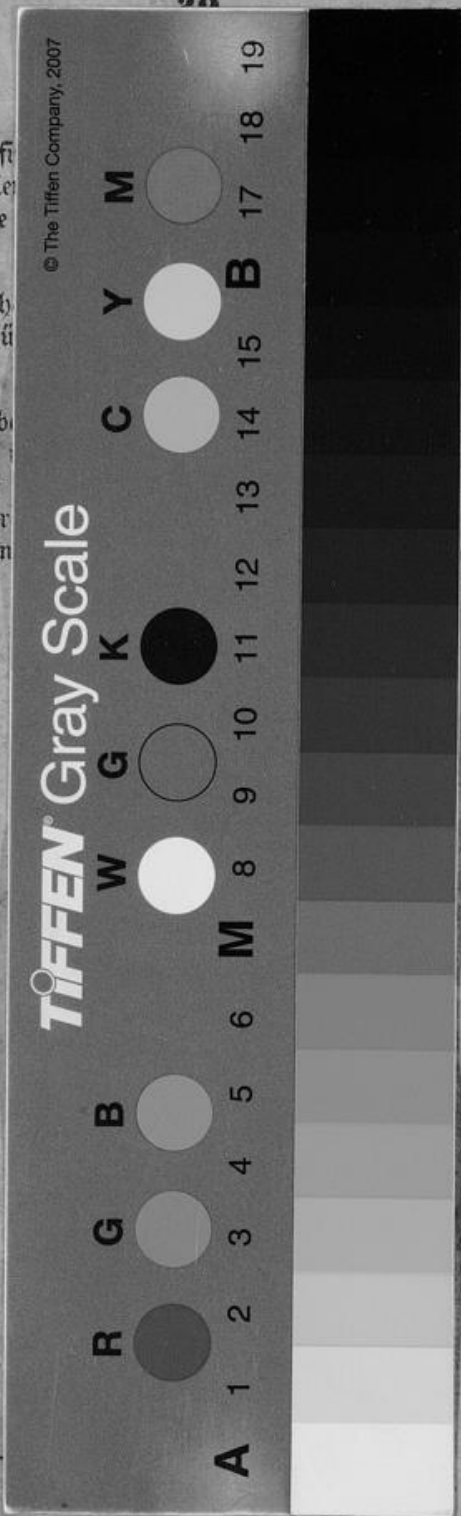

Am Dinstage, den 23. October fi
bungen der neu aufzunehmenden Schüler
rector, und am Mittwoch, den 14. die
selben statt.

Die neu aufzunehmenden Schüler h
und Impf-Attest, so wie ein Zeugniß ü
genossenen Unterricht beizubringen.

Am Donnerstage, den 15. Octob
Vormittags wird das neue, von jezt ab
October beginnende Schuljahr mit der
burtsfestes Er. Majestät des Königs er
cher alle Gönner und Freunde der An
einladet

Dr.

nia 13. Października będą no
uczniowie u Dyrektora zapi
dnia 14. examinowani.

wo przybywający złożą przy
ykę, świadectwo szczepionej
naukowego usposobienia.

nia 15. Października o godz. 9
tworzy się nowy rok szkolny,
w Październiku rozpoczynać
ością obchodzenia urodzin Jego
na którą dobroczyńców i
najprzejmiej zaprasza